

DOI: 10.31548/hspedagog14(3).2023.24-31

УДК: 377.8:378.09-047.44

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ)**ВАСЮК О. В.**, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки*Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: o.vasiuk@nubip.edu.ua***ВИГОВСЬКА С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки*Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: s.vygovska@nubip.edu.ua*

Анотація. Актуальність проблеми підготовки педагогічних кадрів, здатних у процесі своєї виробничої діяльності продемонструвати підготовленість до виконання будь-яких завдань, підсилюється глобалізаційними тенденціями та входженням до європейського освітнього простору. Метою статті є дослідження організації педагогічної освіти на сучасному етапі розбудови освітніх систем, що передбачає компаративний аналіз досвіду зарубіжних країн у цьому аспекті. Під час дослідження застосовано методи дослідження: аналіз, систематизація, узагальнення наукових першоджерел, порівняння досвіду щодо організації педагогічної освіти. З'ясовано, що в кожній країні розвиток педагогічної освіти має свої особливості, проте існують і загальні тенденції. Серед них зміст підготовки педагогів та організація їх практичного навчання, яка супроводжується пошуком нових підходів, свободою закладу вищої освіти щодо визначення тривалості й змісту практики, диференціацією педагогічної практики. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів здійснюється через короткотермінові платні курси, участь в семінарах, конференціях, онлайн курсах із викладання програмування. Спостерігається створення нових моделей педагогічної освіти, що спрямовані на підготовку вчителя, здатного до самостійного навчання й розвитку особистої науково обґрунтованої практики; ефективно викладати в гетерогенних класах із учнями з різних соціальних і культурних середовищ у широкому спектрі їхніх здібностей і потреб у закладі освіти раннього виховання дітей, так і в університеті. Перспективним для національної освіти вбачається всебічний аналіз європейських педагогічних методик та інноваційних технологій навчання майбутніх педагогів.

Ключові слова: вчитель, педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, зміст педагогічної освіти, педагогічна практика.

Актуальність (Introduction). У сучасному глобалізованому суспільстві актуалізується проблема підготовки педагогічних кадрів, здатних у процесі своєї виробничої діяльності продемонструвати високу освіченість, всебічну й гармонійну підготовленість до виконання будь-яких завдань не лише професійного, але й соціального, громадсь-

кого, духовного, культурологічного, морального, естетичного спрямування. Адже у "Стратегії розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки" наголошується, що місія вищої освіти – забезпечення сталого інноваційного розвитку України через підготовку висококваліфікованих фахівців, створення та поширення знань, формування інтелектуального, соціального та духовного капіталу

суспільства, готового до викликів майбутнього.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. (Analysis of recent researches and publications). Огляд психолого-педагогічної літератури свідчить, що в теорії та практиці професійної освіти педагогів накопичено значний досвід, схарактеризовано провідні тенденції педагогічної освіти (О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремінь, Н. Ничкало та ін.); обґрунтовано сучасні методологічні підходи, ідеї, принципи, технології, які є основою професійної підготовки майбутніх педагогів в Україні (Г. Васянович, О. Пехота, С. Сисоєва, Н. Якса); здійснено розвідки закордонного досвіду підготовки вчительських кадрів (Л. Козак, О. Косенчук, О. Локшина, Д. Мазоха, М. М'яковський, О. Радул, О. Рейпольська, С. Сисоєва, О. Ярова та ін.). Водночас залишається недостатню висвітленим питання щодо організації педагогічної освіти саме тепер, коли Україна активно долучається до європейського освітнього простору.

Мета (Purpose). Метою статті є дослідження організації педагогічної освіти на сучасному етапі розбудови освітніх систем, що передбачає компаративний аналіз досвіду зарубіжних країн у цьому аспекті.

Методи (Methods). Під час дослідження застосовано комплекс методів дослідження: аналіз, систематизація, узагальнення наукових першоджерел, порівняння досвіду щодо організації педагогічної освіти.

Результати (Results). Масовість і унікальність фаху педагога вимагає його ґрунтовної підготовки та окреслення концепцій: академічно-традиціоналістська, суть якої полягає у сприйманні педагога як широко освіченого предметника; технологічна, що відтворює ідею про машиноподібного індивіда-педагога, раціонального та продуктивного, високоефективного в роботі,

який знає як і вміє досягти новітні педагогічні технології; індивідуальна, згідно з якою педагогічна освіта майбутнього викладача розуміється як “персоналізована” – здатна забезпечити свободу й активність кожного студента у вишівському освітньому процесі, спроможного врешті-решт у практичній професійній діяльності утверджувати власне “Я”, виробляти свій “почерк”; дослідницько-орієнтована, домінуючою ідеєю якої є акцент на розвиток професійно-педагогічного мислення студента завдяки створенню в педагогічному закладі освіти ситуації, що природно підводить майбутнього фахівця до досягнення відповідних понять і підходів щодо розв’язання певних педагогічних проблем у процесі їхнього пізнання [1].

Принципами реалізації інноваційного підходу в педагогічній освіті європейських країн є: постійний професійний розвиток учителя, професійне вдосконалення; демократизація системи педагогічної освіти, всього устрою життєдіяльності педагогічних закладів освіти, широке самоврядування; творча діяльність і неповторна особистість кожного вчителя, застосування диференційованого індивідуально-творчого підходу до підготовки педагога; єдність професійного, соціально-етичного та загальнокультурного розвитку особистості вчителя; гуманізація освіти педагога, уважне, дбайливе ставлення до особи – суб’єкта пізнання, спілкування, соціальної творчості; єдність практичної і фундаментальної спрямованості в цілісному процесі підготовки педагога; постійне поліпшення системи педагогічної освіти, що передбачає гнучкість, відкритість, варіативність, динамічність змін у змісті, методах і формах підготовки вчителя згідно викликів сучасності та прогнозів на майбутнє; спадкоємність і єдність у роботі шкіл, педагогічних закладів освіти, громадських організацій, ор-

ганів освіти, інститутів підвищення кваліфікації, інститутів удосконалення вчителів щодо формування їх майстерності; спрямованість змісту, методів і форм підготовки вчителя на широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій [4].

У педагогічній освіті розвинутих країн існує три домінантні напрями: підготовка вчителів для початкової школи; підготовка вчителів для неповної середньої школи; підготовка вчителів для повної середньої (старшої) школи [6].

Для *початкової школи* вчителів у більшості країн навчають у середніх чи "напіввищих" педагогічних закладах освіти (педагогічний коледж чи училище). За побудовою освітнього процесу та термінами навчання такі заклади є:

- 4-річні на основі базової (неповної середньої) школи (Данія, Іспанія, Італія, Норвегія, Україна та ін.). Вони знаходяться в підпорядкуванні міністерства освіти і під безпосереднім контролем шкільної місцевої адміністрації. Підготовка включає 2 роки загальноосвітнього та 2 роки професійного навчання. Останнім часом кількість таких закладів освіти скорочується, а в ряді країн вони зовсім зникли;

- 3-річні на базі повної середньої освіти (США, Англія, Німеччина, Японія). Вчителі початкової школи навчалися у 2-річних коледжах, що відносяться до системи вищої освіти, проте нині існує тенденція до збільшення термінів навчання до 4-х років у цих закладах освіти.

В аспекті міжкультурної взаємодії в європейських країнах тенденціями розвитку початкової підготовки вчителів є: підвищення рівня вимог до педагогічної освіти; збільшення тривалості початкової підготовки; професіоналізм; формування професійної та дидактичної ком-

петентності; зв'язок із науковими дослідженнями; використання нових технологій [1].

Рекомендація, спільно прийнята на рівні міністрів освіти країн ЄС, вказує на необхідність наявності в майбутніх педагогів по завершенню початкової педагогічної освіти таких важливих умінь, як: здатності формувати під час навчання універсальні й (transversal) переносні навчальні компетенції учнів; уміння формувати безпечне й привабливе освітнє середовище; здатності ефективно викладати в гетерогенних класах із учнями з різних соціальних і культурних середовищ у широкому спектрі їхніх здібностей і потреб; здатності будувати свою професійну діяльність у взаємодії з колегами, батьками учнів і соціальним оточенням; здатності до засвоєння нових знань та інновацій як наслідок участі в рефлексивній практиці й наукових дослідженнях; здатності до самостійного навчання у процесі власного професійного розвитку [3].

Згідно європейських норм педагогічна освіта має надати майбутньому вчителю такий рівень кваліфікації, що дозволить йому на основі значної кількості програм післядипломної освіти забезпечити можливість викладання як у закладі освіти раннього виховання дітей, так і в університеті. Нині тривалість підготовки вчителя початкових класів становить 3 роки в 8 країнах ЄС, 4 роки – в 15 країнах ЄС і 5 років – у 7 країнах ЄС. Середня тривалість підготовки становить 4,5 роки, для старшої школи – 4,8 років. Загальна тенденція полягає у збільшенні терміну підготовки і співпадає з позицією багатьох європейських освітніх організацій про необхідний освітній рівень учителів на рівні магістра [3].

Наприклад, професійна підготовка вчителів материнських і початкових шкіл Франції здійснюється на базі 3-річної освіти в одному з університетів, де здобувачі освіти отримують спеціально-

наукову підготовку та диплом ліценціата. Успішне навчання в університеті дозволяє вступати до Вищої школи з підготовки педагогічних кадрів. Зміст освіти майбутніх учителів материнських і початкових шкіл структурований за блоками: знання предметів шкільної програми; дидактика; проведення наукових досліджень; здійснення професійної діяльності; вирішення професійних ситуацій. Під час підготовки значна увага надається питанням шкільної адаптації, зокрема дітей з особливими потребами та дітей-мігрантів; техніці мовлення вчителя, постановці голосу, правильній дикції; діловим іграм. Здобувачі освіти мають можливість постійно спілкуватися з тьюторами, які допомагають їм у побудові індивідуальної траєкторії навчання. Важливим аспектом підготовки майбутнього вчителя є участь у кінці першого року навчання в конкурсі загальнонаціонального масштабу на заміщення вакантної посади. Успішно склавши письмові та усні екзамени, студент зараховується на 2-й курс та отримує місце вчителя-стажиста закладу освіти, де оголошувалася вакансія. Після завершення 2-го року навчання й стажування випускники отримують професійний диплом [2].

Підготовка фахівців для *неповної середньої (молодшої, базової) школи* залежить від типової структури державних середніх шкіл, наявності якої є характерною для більшості європейських країн. Тому вчителів для різних типів шкіл готують по-різному. Це пов'язано з тим, що школи суттєво відрізняються за рівнем освіти, стилем організації навчання, соціальними перспективами випускників. Наприклад, право на викладання в граматичній школі Великої Британії чи ліцеї у Франції дає тільки університетська освіта. Для масової неповної середньої освіти вчителів навчають у закладах, орієнтованих на підготовку майбутніх учителів початкових шкіл.

У деяких країнах (Велика Британія, Швейцарія) не існує формального поділу вчительської професії на педагогів для початкової школи і середньої [5].

У школах США, Японії, Південної Кореї функціонує молодша середня школа як один з етапів навчання в єдиній державній середній школі. Фахівців для такої школи навчають в університетах, оскільки немає диференціації в підготовці вчителів для цього етапу навчання.

Університети та вищі педагогічні школи (педагогічні інститути й педагогічні коледжі) є домінантними типами закладів освіти для підготовки вчителів *для повної середньої (старшої) школи*. Своєрідності їхньої діяльності зумовлені значною мірою культурними, історичними, етнічними, соціально-психологічними традиціями шкільництва регіону чи країни.

Професії вчителя навчають у різних типах закладів освіти: педагогічній академії (Кіпр); педагогічному коледжі (Велика Британія, США, Україна); педагогічному університеті (Велика Британія, Україна); молодшому коледжі (педучилище) (США, Японія); коледжі вільних мистецтв (США); коледжі вищої освіти (загальний, технічний, нормальна школа) (Велика Британія, Франція); технічному (музичному) закладі вищої освіти з дворічним факультетом педагогіки (Велика Британія, Німеччина); університеті (з педагогічним відділенням, з вищою педагогічною школою, з однорічним інститутом педагогіки) (Велика Британія, США, Німеччина, Франція, Японія) [1, с. 61–62; 3]. Отже, згідно Болонського процесу традиційні моделі підготовки вчителя поступово адаптують до триступеневої (бакалавр-магістр-доктор).

Педагогічна освіта розвинених країн представлена двома моделями щодо побудови структури курикулуму:

паралельною і послідовною. Для *паралельної* моделі характерне поєднання спеціальних академічних дисциплін із вивченням педагогічних протягом усього періоду педагогічної освіти, яка триває 3–4 роки. Паралельна модель представлена в закладах освіти, що готують учителів початкової школи, проте використовується і для підготовки вчителів середньої школи (фізичної культури, праці, технологій). *Послідовна* модель реалізується в закладах освіти, де готують учителів для середньої школи. За такої моделі здобувачі освіти на початку з предмета своєї спеціалізації отримують ступінь бакалавра (природничі науки, мови), а потім 1–2 роки вивчають теорію освіти та проходять практичну підготовку.

У таких країнах, як Данія, Нідерланди, Швеція, паралельно навчають учителів для роботи в початковій та базовій школах. Послідовна модель характерна для підготовки вчителів повної середньої (старшої) школи більшості західноєвропейських країн. У Німеччині, Іспанії, Італії вона триває до шести років і більше. У східноєвропейських країнах під час підготовки вчителів переважно реалізовується паралельна модель.

Не дивлячись на те, що зміст педагогічної підготовки в світі суттєво модернізується, курс навчання в педагогічному закладі вищої освіти переважно включає три складові частини: загальну освіту майбутніх педагогів; професійно-педагогічне навчання; спеціальну підготовку [5].

Щодо змісту освіти, то для всіх розвинених країн спільними є такі складники: академічні дисципліни (математичні, природничо-наукові, історичні), що визначають спеціалізацію майбутнього вчителя щодо викладання відповідного навчального предмета; освітня теорія (психолого-педагогічні науки, що передбачають філософію освіти; психологію освіти; соціологію освіти; зміст,

форми і методи навчання; освітній менеджмент; історію освіти; економіку освіти; теорію мультикультурної освіти; теорію виховання); методики викладання навчальних предметів; практики [6].

У деяких країнах співвідношення між вказаними складниками визначає заклад вищої освіти, проте часто міністерства освіти рекомендують зберігати певне співвідношення між ними.

Щодо організації педагогічної практики, то в усіх країнах постійно здійснюється пошук нових підходів. Адже практична підготовка розглядається як важливий чинник успішної адаптації здобувачів освіти до професійної діяльності. Нині дослідники виокремлюють два види педагогічних практик: з відривом від занять, 2–14 тижнів (блочну) і без відриву від занять, 1 тиждень (серійну).

Головною проблемою організації практичного навчання є неузгодженість між практикою і теоретичною підготовкою. Подолання цього розриву, на думку OECD, може вирішити створення форм партнерства між школами та університетами [3].

Особливостями організації педагогічних практик є: свобода закладу вищої освіти щодо визначення тривалості й змісту практики; диференціація змісту педагогічної практики впродовж усього навчання; домінування практичної над теоретичною підготовкою.

Обсяг практичної підготовки майбутніх учителів початкових класів у різних країнах Європи сягає від 17 % до 70 %. Найбільший відсоток вона складає в Ірландії, Мальті, Словенії, Угорщині, Фінляндії. У підготовці вчителів основної школи практична підготовка складає від 9 % до 58 %, де 50-відсотковий рубіж перевищують Бельгія, Мальта, Німеччина. У навчанні вчителів старшої школи обсяг практичної підго-

товки рідко перевищує 30 %. Прикладом ефективної моделі поєднання практики та теоретичної освіти є модель дослідно-орієнтованої педагогічної освіти в Фінляндії [3].

Акцентування на міжпредметних зв'язках, проблемних методах навчання, застосування інтерактивних технологій є невід'ємним складником підготовки сучасного вчителя в розвинених країнах. Наприклад, у країнах Скандинавії вчитель є не вузькопрофільним предметником, а носієм культури, вміє розвивати глибокі взаємини з вихованцями, колегами, дирекцією школи [3].

Удосконаленню вчителів сприяє атестація працівників освіти. Зокрема, основу післядипломної освіти вчителів середніх шкіл США складає індивідуально-особистісний підхід. Суть його полягає в одержанні вчителями після закінчення педагогічного коледжу ступеня бакалавра, що дає право на ліцензію – дозвіл на роботу в школі на посаді молодшого вчителя чи помічника вчителя. Працюючи, вчитель має за власні кошти (упродовж п'яти років) пройти 2-річне навчання й отримати звання магістра, що дає йому право претендувати на постійну ліцензію. Далі поглиблювати свою кваліфікацію вчитель може на короткотермінових платних курсах, організованих університетами, коледжами, науковими центрами, участю в семінарах, конференціях. Індивідуальні та групові гранти від приватних фондів, федерації вчителів надаються за прогресивну ідею чи публікацію творчих знахідок тощо.

У США також працює громадська організація Національна рада з акредитації педагогічної освіти, до якої входить 33 професійні національні організації. Акредитація Національною радою з акредитації педагогічної освіти є добровільною та відбувається на основі стандартів, що переглядаються кожні 7 років.

Рада акредитує як вчителів, так і педагогічні факультети закладів вищої освіти [7].

Грунтовне підвищення професійної майстерності відбувається в Польщі. Зокрема, в 2018 р. орієнтовно 17 000 учителів узяли участь у навчальних семінарах, семінарах із підвищення кваліфікації, курсах онлайн із викладання програмування для учнів початкових класів. Окрім того, понад 800 учителів пройшли навчання з застосування інформаційно-комунікаційних технологій та кібербезпеки, зокрема в рамках проекту “Урок: Введіть” (2020 р.). У Польщі також існує система підготовки вже працюючих учителів, які бажають розвивати власну викладацьку компетентність. З 2019 р. директор школи має оцінювати роботу вчителя (окрім викладача-стажиста) за власною ініціативою чи за запитом учителя, шкільної ради, освітнього куратора, батьківської ради. Для оцінювання вчителів передбачена 4-бальна шкала [7].

Централізована й систематизована робота щодо підвищення кваліфікації вчителів діє в Японії, де при 27 університетах працюють центри з дослідження освітніх технологій та факультети післядипломної освіти. Система післядипломної підготовки освітян в Україні функціонує в інститутах підвищення кваліфікації учителів.

Висновки і перспективи (Discussion). У кожній країні розвиток педагогічної освіти має свої особливості. Водночас існують загальні тенденції, що притаманні всім країнам. Серед них зміст підготовки педагогів та організація їх практичного навчання, яка супроводжується пошуком нових підходів (створення форм партнерства між школами та університетами тощо), свободою закладу вищої освіти щодо визначення тривалості й змісту практики, диференціацією педагогічної практики. Підвищення кваліфікації педагогічних

кадрів здійснюється через короткотермінові платні курси, організовані університетами, коледжами, науковими центрами, участь у семінарах, конференціях, онлайн курсах із викладання програмування, які організовують центри з дослідження освітніх технологій та факультети післядипломної освіти, інститути підвищення кваліфікації вчителів. Спостерігається створення нових моделей педагогічної освіти, що спрямовані на підготовку вчителя, здатного до самостійного навчання й розвитку особистої науково-обґрунтованої практики; ефективно викладати в гетерогенних класах із учнями з різних соціальних і культурних середовищ у широкому спектрі їхніх здібностей і потреб у закладі освіти раннього виховання дітей, так і в університеті.

Перспективним для національної освіти вбачається всебічний аналіз європейських педагогічних методик та інноваційних технологій навчання майбутніх педагогів.

Список використаних джерел:

1. Кічук Н. В. Освіта у сучасному світі: навч. посіб. Ізмаїл: [б. в.], 2001. 88 с.
2. Козак Л. Сучасна дошкільна освіта: європейський досвід. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 7–17.
3. М'яковський М. Є. Організація та реформування педагогічної освіти в міжнародному контексті. *Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Педагогіка, соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 103–105.
4. Мазоха Д. Феномен європейської інтеграції педагогічної освіти. *Вища освіта України*. 2007. № 2. С. 82–87.
5. Радул О. С. Учитель початкової школи у сучасному світі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 205. С. 44–48.
6. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. 2-ге вид., стер. Суми : Університетська книга, 2005. 320 с.
7. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї: монографія / О. І. Локшина, О. З. Глушко, А. П. Джурило, С. М. Кравченко, Н. В. Нікольська, М. М. Тименко, О. М. Шпарик; за заг. ред. О. І. Локшиної. [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.

References

1. Kichuk, N. V. (2001). Osvita u suchasnomu sviti [Education in the modern world]. Izmail, 88.
2. Kozak, L. (2017). Suchasna doshkilna osvita: yevropeyskyi dosvid [Modern preschool education: European experience]. Educational discourse, 3–4 (18–19), 7–17.
3. Miaskovskyi, M. Ye. (2014). Orhanizatsiia ta reformuvannia pedahohichnoi osvity v mizhnarodnomu konteksti [Organization and reform of pedagogical education in the international context]. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy, social work, 30, 103–105.
4. Mazokha, D. (2007). Fenomen yevropeiskoi intehratsii pedahohichnoi osvity [The phenomenon of European integration of pedagogical education]. Higher education of Ukraine, 2, 82–87.
5. Radul, O. S. (2022). Uchytel pochatkovoi shkoly u suchasnomu sviti [A primary school teacher in the modern world]. Proceedings. Series: Pedagogical sciences, 205, 44–48.
6. Sbruieva, A. A. (2005). Porivnialna pedahohika [Comparative pedagogy]. Sumy: Universytetska knyha, 320.
7. Lokshyna, O. I., Hlushko, O. Z., Dzhurylo, A. P., Kravchenko, S. M., Nikolska, N. V., Tymenko, M. M., Shparyk, O. M. (2021). Tendentsii rozvytku shkilnoi

osvity v krainakh YeS, SShA ta Kytai:
monohrafiia [Trends in the development of
school education in the countries of the

EU, the USA and China]. Kyiv: KONVI
PRINT, 350.

ORGANIZATION OF TEACHER EDUCATION (COMPARATIVE ANALYSIS)

Vasiuk O. V., Vyhovska S. V.

Abstract. *The urgency of the problem of training pedagogical staff capable of demonstrating readiness to perform any task in the course of their work is enhanced by globalization trends and accession to the European educational space. The purpose of the article is to research the organization of teacher education at the present stage of development of educational systems, which involves a comparative analysis of the experience of foreign countries in this aspect. The methods of the research were: analysis, systematization, generalization of scientific sources, comparison of experience in the organization of teacher education. It has been found that the development of teacher education in each country has its own characteristics, but there are also general trends. Among them are the content of teacher training and the organization of their practical training, which is accompanied by the search for new approaches, the freedom of higher education institutions to determine the duration and content of practice, and the differentiation of pedagogical practice. The professional development of teaching staff is carried out through short-term paid courses, participation in seminars, conferences, online courses on teaching programming. New models of pedagogical education are being created that aim to prepare teachers capable of independent learning and development of personal evidence-based practice; to teach effectively in heterogeneous classes with pupils from different social and cultural backgrounds in a wide range of abilities and needs in early childhood education institutions and at the university. A comprehensive analysis of European pedagogical methods and innovative technologies for training future teachers is seen as promising for national education.*

Keywords: *teacher, teacher education, professional development, content of teacher education, pedagogical practice.*